

KIRJAESSEE — TEHTÄVÄ MENTORITEKSTISTÄ

JOHANNA PENTIKÄINEN 2020 / OPETUSHALLITUS

MENTORITEKSTINÄ KIRJAESSEE

Kirjaessee on akateeminen tekstilaji, jonka koostamista kannattaa harjoitella lukemalla tutkivin silmin muiden kirjoittamia esseitä. Näin tavoitat esseelle tyypillisen puhettavan ja rohkaistut kokeilemaan omien ajatustesi muotoilemista suhteessa lukukokemukseesi.

Pidäthän mielessäsi, että mentoriteksteiksi ehdotetut tekstit on kirjoitettu mahdollisesti täysin vapaasti valitusta teoksesta, oman kiinnostuksen pohjalta ja pitkäaikaisen kirjoitusprosessin tuloksena. Kirjoittajan tilanne ja tavoitteet saattavat erota paljonkin omastasi. Toisaalta jokainen kirjoittaja voi kirjoittaa omasta lukukokemuksestaan käsin avoimesti ja rehellisesti, ja tätä otetta kannattaa tutkia sellaisista teksteistä, joissa oma kokemus teoksesta on avattu perusteellisesti.

Ei ole tarkoitus kirjoittaa mallin mukaan – toki voit aina kokeilla, soveltuuko essee suoraaniseksi malliksikin – vaan tavoittaa sellainen puhetapa, joka sopii kirjallisuuden avulla ajatteluun.

Valitse tarkemman tutkiskelun kohteeksi lukiolaisen kirjoittama kirjaessee. Silmäile ennen valintaa useita esseitä.

Mahdollisia vaihtoehtoja ovat esimerkiksi vuosien 2019 ja 2018 Pikku-Finlandia-kilpailun voittajaessee:

- Pyry Vaismaa: Mielelön pudotus (2019)
- Maria Bešlić: Kaikkein surullisin rakkaustarina (2018)
- Eero Kaarsalo: Donna Tarttin trompe-loeil (2018)

Esseet löytyvät Äidinkielen opettajain liiton sivuilta <https://www.aidinkielenopettajainliitto.fi/projektit/pikku-finlandia/pikku-finlandia-2016/>. Samoilta sivuilta löytyy muutama aiempi voittajaessee.

(Vinkki: Vaismaan ja Bešlićin esseet on kirjoitettu reflektiivisemmin, Kaarsalon esseessä käsittely on rakennettu varsinkin alkuosassa perinteisemmän kirjallisuusanalyysin tapaan.)

Lisää lukiolaisten kirjaesseitä löytyy esimerkiksi seuraavista teoksista:

- Irene Bonsdorff ja Minna Harmanen (toim.) (2012). Kirjava maailma. Lukiolaisten kirjallisuusesseitä. Laatusana Oy.
- Kirsti Mäkinen (toim.) (1997). Kirjoita itsesi maailman väleihin. Esseitä, esseistä. SKS.

Myös Suomalaisen kirjoituskilpailun verkkosivuilta <http://www.suomalaisuus.fi/> löytyy lukiolaisten kirjoittamia esseitä, joissa osassa käsitellään kaunokirjallisuutta.

TEHTÄVÄ

- Millainen vaikutelma tekstistä nousee sinulle lukijana? Mitä kirjoittaja on oivaltanut tai mikä häntä on koskettanut? Merkitse kohta tai kohtia, joista tämä välittyy.
- Tutki, kuinka kirjoittaja esittelee teoksen.
- Lukeminen on altistumista teokselle. Kuinka kirjoittaja rinnastaa oman elämänsä teokseen?
- Mikä voisi olla kirjoittajan keskeinen väite tai havainto, joka kokoaa hänen lukukokemuksensa? Näkyykö väite tai havainto läpi tekstin näkökulmana, jonka varassa ajatusta kehitellään?
- Poimi kohtia, joissa kirjoittaja selostaa tai analysoi teosta. Millaisia käsitteitä hän käyttää? Millaisia havaintoja on tehty päähenkilöstä, miljööstä, tyylistä ja lajista, juonesta, kielestä ja symboleista..? Entä aikakaudesta, kirjailijasta ja muusta kontekstiin liittyvästä? Millaisia yksityiskohtaisia havaintoja on esitetty?
- Kuinka teosta koskevat havainnot ja sitaattit on istutettu kirjoittajan omaan pohdintaan?
- Tarkastele esseitä kokonaisuutena. Voisitko tiivistää esseen avulla jonkinlaisen ”kirjoitusohjeen” itsellesi?
- Jos haluat, tee lisäksi rakennekaavio esseestä siten, että listaat vapaamuotoisesti kappale kappaleelta esseen osat – siis sen, mitä kirjoittaja kulloinkin tekstissään tekee. Voisitko käyttää samantyyppistä jäsentelyä omassa esseessäsi?

Kun suunnittelet omaa tekstiäsi, voit hyödyntää mentoritekstin analyysiasi tarvittaessa suoranaisena kirjoittamisen ohjeena siten, että kysyt itseltäsi samoja kysymyksiä. Mentoritekstiä voi hyödyntää myös väljemmin inspiraationa siten, että pyrit tavoittamaan vastaavan oloisen puhetyylin tai otteen.

KYSYMYKSIÄ KIRJAESSEEN SUUNNITTELIJALLE

- Mitä kirjaan tai väljemmin sen aihepiiriin liittyvää olet oivaltanut tai mikä sinua on koskettanut? Kerro esimerkki. Merkitse kirjasta kohta tai kohtia, jotka liittyvät havaintoihin.
- Kuinka voisit esitellä teoksen esseesi lukijoille?
- Kuinka voisit rinnastaa oman elämäsi kiinnostavalla tavalla teokseen?
- Mikä voisi olla sellainen keskeinen väite tai havainto, joka kokoaa lukukokemuksesi? Kuinka voisit muodostaa siitä tekstisi näkökulman?
- Millaisia muistiinpanoja teit lukiessasi? Millaisia käsitteitä voisit käyttää teosta käsitellessäni? Millaisia havaintoja teit päähenkilöstä, miljööstä, tyylistä ja lajista, juonesta, kielestä ja symboleista..? Entä aikakaudesta, kirjailijasta ja muusta kontekstiin liittyvästä? Millaisia yksityiskohtaisia havaintoja voisit esittää ajatustesi tueksi?
- Kuinka voisit luontevasti yhdistää teosta koskevia havaintojasi ja sitaatteja omaan pohdintaasi?
- Millainen rakenne sopisi havaintojesi esittämiseen?
- Kuinka voisit hyödyntää mentoritekstiä oman tekstisi suunnittelussa ja kirjoittamisessa?